

Amerikából jöttem...

Zakar Péter

Jézus amerikai apostolai

1989-ben egy új, „keresztény” felekezetet jegyeztek be Magyarországon: a mormonokat, vagy hivatalos nevükön „Az Utolsó Napok Szentjeinek Jézus Krisztus Egyházát”. Ma hazánkban kb. 2500 mormon él és valószínű, hogy számuk a közeljövőben emelkedni fog. Ezen, európaiak számára kissé különösnek tűnő vallási közösséggel szeretnénk olvasóinkat az alábbiakban vázlatosan megismertetni.

A mormon egyház története a múlt század első felében, a nagy vallási újjáéledés korszakában vette kezdetét. Ez a megújulási mozgalom az amerikaiak többségét a protestáns felekezetek tagjává tette, de ugyanakkor nem szívta fel a kisebb vallási közösségeket. Ekkor jelent meg Peter Cartwright, a híres metodista „vágtagzó prédikátor”, hogy nagyszabású szabadtéri gyűléseken hirdesse Isten igéjét. A megújulási mozgalom legnagyobb alakjai (pl. Charles Grandison Finney) arról prédikáltak, hogy Isten meg akarja menteni a bűnösöket, akiknek ezért nincs más feladatuk, mint e végtelen szeretetnek az elfogadása. Amerikát hatalmába ejtette a vallási izgalom. William Miller tiszteletes például kiszámította Krisztus második eljövételének időpontját. Követői lemondtak a világi javakról és a megadott időpontban összegyűltek. A Megváltó nem jött el – Miller szerint azért, mert rosszul számolt – így híveivel ismét összegyűlt 1844. október 21-én. A várt esemény ismét elmaradt, így újabb és újabb közösségek jöhettek létre. A bűntelenség megőrzése volt a célja annak a New York-i Oneidában szerveződő közösségnek, amelyet John Humphrey Noyes hozott létre. Tagjai köztulajdonba vették ingó-, és ingatlan vagyonukat és „komplex házasság”-ban éltek. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy minden férfi minden nőnek a férje és minden nő minden férfinak a felesége volt. Egy másik csoport viszont (a shakerek) éppen ellenkezőleg, a nemi önmegtartóztatás segítségével célozták meg az örök boldogságot. Nehéz ebben a kavalkádban eligazodni – gondolhatta a mindössze 14 éves Joseph Smith, aki arra a kérdésre keresett választ, melyik felekezethez csatlakozzon.

Smith egy tízgyermekes szegény farmercsalád gyermeke volt. Apja egyesek szerint „részeses csavargó”, anyja sem egészen kiegyensúlyozott egyéniség: „időnként idegrohamok törtek rá”. Utóbb a mormon történészek dühösen cáfolták ezeket az állításokat. Egy bizonyos: a kis Joseph nem volt híján a vallásos élményeknek. Ezek sorában 1827. szeptember 22-én egy Moroni nevű angyal arra utasította, hogy ássa elő a Cumorah dombon (New York állam, Manchester közelében) elrejtett aranylemezeket, amelyek Isten üzenetét tartalmazzák. A lemezek fordítása 3 évet vett igénybe, ekkor látott napvilágot „The Book of Mormon” (Mormon könyve) címmel az új közösség szent könyve, amelyet a Biblia folytatásának, kiegészítésének tartanak. Hiába, ha egy üzlet beindul, akkor nincs megállás. Időközben (1829 májusában) ugyanis Smith-nek, valamint munkatársának, Oliver Cowdery-nek megjelent Keresztelő János; Péter, Jakab és János apostolok és tudatták, hogy a papi hatalmat, amelyet Jézus Krisztus halálát követően megvontak az egyháztól, most rájuk ruházzák. 1830. április 6-án megkezdték az új egyház szervezését.

Smith tehát prófétává nyilvánította magát és kialakította azt az egyházzervezetet, amelyik mind a mai napig – kisebb változtatásokkal – fennáll. A mormonok hitének két fő forrása van: Isten lejegyzett szavai, illetve a látomások. Előbbiek közé tartozik a Biblia, a már említett Mormon Könyve, a „The Doctrine and Covenants of the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints” (Az Utolsó

Amerikából jöttem...

Fejezetek az Amerikai Egyesült Államok történetéből.

Rovatvezető: Zakar Péter

Mormon templom Salt Lake Cityben

Napok Szentjeinek Jézus Krisztus Egyháza tanítása és szövetségei), valamint a „Pearl of Great Price” (Értékes gyöngyszem).

A Mormon Könyve szerint az i. e. 5. század kezdetén egy zsidó népcsoport elhagyta Jeruzsálemet, majd átszelve az Arab-tengert és az óceánokat Amerika nyugati partjain telepedett le. Itt azután két részre szakadtak. Nefi követői (a nefiták) istenes és szorgalmas életet éltek, míg testvérének Lamannak a követői (lamaniták) bálványoknak hódoltak és egyre csak lustalkodtak. Az Úr haragjában megsötétítette bőrük színét és primitív szintre süllyesztette őket: utódaik az indiánok. Jézus feltámadása után (i. sz. 34-ben) megjelent a nefiták között és szolgálta őket. Kivonatosan ugyanazokat az igazságokat hirdette feltámadása után, mint amelyeket Palesztinában már meghirdetett. A nefiták azonban nem

követtek tanítását és a próféták (pl. Mormon) figyelmeztetése ellenére megkeményítették szívüket. A lamaniták ekkor (i. sz. 401) megsemmisítették a hitetlenkedő nefitákat. Még szerencse, hogy utolsó ivadékuk, Mormon próféta fia, Moróni arany lemezekre véste népe szörnyű bűnhődését és a szent szövegeket, majd ezeket elásta a csatatéren. Az 1820-as években Moróni már mint feltámadt lény aktivizálta Joseph Smith-t és követőit.

A könyv, szerzőjének műveltségi szintjén, számos hatást olvaszt egybe Ethian Smith felfogásától kezdve, aki szerint az indiánok zsidó származásúak (vö. 1823-ban publikált művét: *A View of the Hebrews or the Ten Tribes of Israel in America*), a Biblián át egészen az okkultizmusig. A másik két szent könyv is eklektikus hatást kelt: A „*Doctrine and Covenants*” Smith látomásait gyűjti csokorba. Isten ugyan mindenkinek megjelenhet és személyes vagy családi körre vonatkozó utasításokat adhat, de a mormon egyház egészére vonatkozóan csak az az érvényes, amit Isten neki, Joseph Smith-nek hoz tudomására. Mindez érthető, ha figyelembe vesszük, hogy egyedül ő „a látnok, a fordító, a próféta, Jézus Krisztus apostola, az egyház vénje, Istennek, az Atyának az akaratából, és a te uradnak, Jézus Krisztusnak a kegyelméből”. A „*Pearl of Grate Price*” Mózes látomásait és Ábrahám írásait teszi közzé, természetesen Smith tolmácsolásában.

A mormonok megtérők ezreit vonzották, de vallási elgondolásaik miatt üldözték őket, így több ízben költözniük kellett. New York, Ohio, Missouri, majd Illinois területén kerestek menedéket. 1844-ben egy Nauvoo nevű mormon telepen (Illinois állam területén) kb. 15 000 ember élt Joseph Smith szigorú teokratikus uralma alatt. Itt kapott kinyilatkoztatást „a szentek” vezetője a poligámia jóváhagyásáról (ezt maga is gyakorolta), ami később a vesztét okozta. 1844. június 27-én a feldühödött tömeg megölte őt és testvérét.

A szektának ismét menekülnie kellett. Az új vallási vezető, Brigham Young, szinte katonai fegyelmet tartva Nyugat felé vezette népét, egy olyan területre, amely Mexikó része, ahol háborítatlanul élhetnek. 1847 júliusában érkeztek meg a Wasatch-helység nyugati lejtőire. Young letekintett az alant elterülő Nagy-sóstóra és kimondta a mára híressé vált szavakat: „This is the place.” (Ez az a hely.) A hely Utah volt, amely 1848-tól kezdve az USA territórium. Ami ezután következett, arra alig-alig van példa az emberiség történetében. Öntözéses gazdálkodás segítségével termővé változtatták a sivatagot, új városokat, csatornahálózatot hoztak létre, danaiták néven fegyveres testületet állítottak fel, amely megvédte őket a külső és belső veszélyektől. A territórium állami felügyelete névleges volt, valójában mindenről és mindenkiről az egyház gondoskodott. 1857-ben még egy kisebb háborúra is sor került a „kettős igazgatás” súrlódásai következtében, de a teokratikus uralmat nem sikerült megtörni. Igaz, Young sem tudta bevezetni a teljes vagyonszétosztást. Maradt a szigorú tizedfizetés, ami a mormon egyház anyagi bázisának mindmáig az alapját képezi.

Young 1851-es felhívását követően „megtértek” ezrei keltek útra „az új Sion”-ba. Sokan meghaltak, de a mormonok nem adták fel. Az egyházközösségek szociális és technikai segítséget nyújtottak a betelepülőknek. (Az első beteget és szegényeket támogató szervezetet még Smith hozta létre 1842-ben.) 1837-től kezdve Európában is térítettek, még hozzá nagyobb sikerrel mint az Újvilágban. A polgárháborút (1861–1865) követően virágzó telepeik mégis veszélybe kerültek. Utah továbbra is csak territórium volt, az unió elutasította a teokratikus hatalom államkénti elismerését. A kolonizációs sikerek (pl. 1847-1857 között 95 kolóniát alapítottak) ellenére Utah idegen test volt az unió államainak szorításában. A XIX. sz. második felében a gazdasági különállás mind kevésbé volt fenntartható. Növekedett a nem mormon bevándorlók száma, megkezdődtek a vasútépítések. A szentek egyházán belül is ellentétek feszültek: több lázadás is körtört, amelyeket csak fegyveres úton sikerült elnyomniuk. Az autarchia felszámolása irányába tett fontos lépés volt a gazdasági és értékesítési szövetkezet (Zion's Cooperative Mercantile Institution), valamint a Brigham Young Egyetem jogelődjének a megalapítása. Miközben megalakultak az első gyárak, az amerikai közvélemény figyelme a többnejűségre terelődött. Gyere több birtokper és törvény (pl. a

„Ha a szentek találkoznak, az égiek könnyeznek...”

többnejűséget börtönbüntetéssel sújtó Morill Act) jelezte, hogy az unió türelme véges. A fokozódó politikai-gazdasági-jogi nyomás hatására a mormon egyház negyedik elnöke Wilfred Woodruff 1890. szeptember 24-én kibocsátott manifesztumában hivatalosan szakított a többnejűség gyakorlával.

A kis egyház életében ezt követően új szakasz kezdődött: az alkalmazkodás korszaka. Az egyház kivonult a közigazgatásból és a gazdaságból, a cégeket privatizáltak, azaz megbízható mormonok kezére játszották át. Feloszlatták pártjukat az ún. Népi Pártot. Válaszul 1896-ban Utah az unió tagállama lett.

Az egyház befolyását a beilleszkedés sem törte meg. Ma tulajdonában van - többek között Salt Lake City két vezető újságjának egyike, és egy TV állomás, tőkerészesedése van egy biztosító társaságnál és számos banknál, tulajdonosa Salt Lake City legnagyobb áruházának. Erről a befolyásról tanúskodnak Utah statisztikai adatai és politikai életének legújabb fejleményei is. 1994-ben Utah lakossága kb. 1 908 000 fő volt (a lakosság több mint 90 %-a fehér, legnagyobb kisebbséget a spanyol származású bevándorlók képezik). Az egyház ösztönzi a kemény munkát és a nagy családok alapítását. Utah államban messze a legmagasabb a születési arányszám az USA-ban, a társadalom fiatal, az átlagéletkor 26,2 év. Az emberek egészségesebbek, műveltebbek, többet dolgoznak (48 óra/hét) és jobban is keresnek, mint az átlag amerikaiak. Kiemelkedő az egyház szociális szerepe is, amelyre a bevándorlók megsegítése, majd a nagy gazdasági világválság hívta fel az egyházi vezetők figyelmét. A vallási befolyás a politikai életre is kiterjed. 1989-ben Utah volt az USA utolsó állama, ahol feloldották az égetett szeszes italok nyilvános helyen való árusításának tilalmát. 1990-ben elsőként az unió tagállamai közül itt tiltották be a cigaretta automaták árusítását. 1991-ben Utah hozta a legszigorúbb abortusztvényt az USA-ban, amely nemi erőszak, vérfertőzés, illetve az anya életének veszélyeztetésétől eltérően megtiltotta az abortuszt.

Noha Utah életének erkölcsi alapjai 50 éve változatlanok, lakosai ma alapvetően másként látják helyzetüket az unión belül, mint fél évszázaddal ezelőtt. A második világháború előtt Utah polgárai a keleti párt pénzembereinek áldozataiként és a vallási megkülönböztetés szenvedő alanyaként tekintettek magukra. Nemzeti jövedelmük messze elmarad az átlagos amerikai szinttől. Politikailag ez a demokratákhoz való ragaszkodásban csapódott le: a New Deal hívei az 1940-es választásokon a szavazatok 62 %-át szereztek meg. Ezzel szemben ma Utah úgy tekint magára, mint a jólét megteremtőjére, sikeres üzletek közvetítőjére és az informatikai forradalom hordozójára. Ma Kalifornia után itt található az USA második legnagyobb informatikai cikket gyártó agglomerációja. Az állam vezetői (az egyház tevékeny közreműködésével) tudatosan visszafejlesztik azokat az ágazatokat (pl. idegenforgalmat), amelyek nem igényelnek tömegesen felső fokú végzettséget. A kilencvenes évek elejére Utah kiépítette a maga informatikai társadalmát. Politikailag ez a változás a republikánusok előretörésével járt együtt és ez a tendencia, egyre csökkenő mértékben, napjainkig tart. Nixon 1972-ben a szavazatok 72 %-át kapta ebben az államban, Reagan 73 %-ot majd 75 %-ot, Bush 1988-ban 66 %-ot, majd 1992-ben 43 %-ot (szemben a független Perot 27, és Clinton 25 %-al).

A mormon egyház történetének vázlatos ismertetése után érdemes röviden számbavennünk néhány ezen vallási csoportra jellemző hittételt is. A mormonok kereszténynek tartják magukat, noha vallási felfogásuk több ponton különbözik a történeti keresztény egyházak felfogásától. A mormon egyház főbb jellemzői:

- Az apostolok halálát követően az egyház elhagyta hitét és elvesztette hatalmát. A „nemzsidó nemzetek és királyságok” körében megalapított egyházat a Mormonok Könyve szerint

az ördög hozta létre. („És történt, hogy néztem ezt a nagy és förtelmes egyházat, és láttam, hogy az ördög az alapítója.” 1 Nefi 13:6) A mormonok számára valamennyi más felekezet az ördög egyházának része. („Íme, csak két egyház van; az egyik Isten Bárányának az egyháza, a másik az ördög egyháza; akik tehát nem tartoznak Isten Bárányának az egyházához, azok ahhoz a nagy egyházhoz tartoznak, amely a förtelmesség anyja és az egész föld paráznája.” 1 Nefi 14:10) Az egyház újjáépítése Joseph Smith fellépésével kezdődik.

– A házasságok örökké tartanak, a halál nem befolyásolja azokat.

– A mormonok templomaikban végzik vallási szertartásaikat. Ide csak mormonok léphetnek be, a hívőknek esküt kell tenni, hogy a szertartások titkait megőrzik. Ezeken a szertartásokon az élők helyettesítik azokat, akik anélkül haltak meg, hogy lehetőségük lett volna befogadni a mormon örömhírt földi életük során.

– Tizedfizetés, szociális segítség a rászorultaknak. Az egyházi adózás természetesen nem speciálisan mormon sajátosság. Ugyanakkor feltűnő, hogy a mormon hívek rendkívül pontosan és készségesen tesznek eleget e kötelezettségüknek.

– A boldog életben, mint az élet normális elvárásába való hit.

– A hivatásos papság hiánya. Kellő felkészülés után minden arra érdemes férfit pappá szentelnek. Az egyházat egy elnök (jelenleg Gordon B. Hinckley), az elnök két tanácsadója, valamint 12 ún. apostol irányítja.

– Csak 8 éves, vagy annál idősebb személyt keresztelnek meg.

– Az egészség törvénye tiltja a dohányzást, az alkohol, tea, kávé és egyéb egészségre káros cikkek fogyasztását.

– Hangsúlyos a nevelés és az oktatás, mint az igazság felkutatásának eszköze.

– Hit az Isten által embernek adott szabadságban.

– Tér, idő, anyag, világmindenség határtalanok és végtelenek a mormon teológiában. Isten nem a világmindenség, pusztán csak a Föld teremtménye.

– A mormon antropológia kiinduló pontja szerint Isten célja, hogy megszüntesse az erkölcsatlenséget és elhozza az embernek az örök életet. Ehhez elengedhetetlen, hogy végül létrejöjjön test és szellem szétválaszthatatlan egysége, megalkotva az ember lelkét. Ennek megfelelően:

• az ember kezdetben Istennel együtt egy végtelen fejlődési perióduson megy keresztül

• miután az ember megkapta első állapotát („first estate”), az Atya engedélyezi számára a földi létet és ehhez halandó testet kap

• az ember földi halála, majd feltámadása után halhatatlan testet kap, amely a határtalan örök élethez szükséges.

• a megváltás egyetemes lesz, Jézus Krisztus megváltása által minden ember fel fog támadni.

– A mormonok nagy gondot fordítanak az emberiség múltjának kutatására. 1895. november 13-án Salt Lake Cityben megalapították egyházuk genealógiai kutatási központját. Utah hegyeinek barlangjaiban őrzik a világ legteljesebb genealógiai gyűjteményét. A rokoni szálak felkutatásával szeretnék „halott” rokonaikra is kiterjeszteni vallási szertartásaikat. Ezek az erőfeszítések számukra Malakiás próféta látomásának szó szerinti beteljesülését jelentik:

„Nézzétek, elküldöm nektek Illés prófétát, mielőtt elérkeznék az én nagy és félelmetes napom. Ő újra fiaik felé fordítja az apák szívét, és apáik felé a fiaik szívét, nehogy elmenjek és átokkal sújtsam a földet.” (Mal. 3. 23–24.)

Mindezek figyelembevételével milyen jövőt jósolhatunk a mormonoknak Magyarországon? Hangsúlyozzuk, hogy nem futurológiáról, pusztán csak a lehetőséget számbavételéről szeretnénk

írni. Az 1980-as években a Magyar Televízió egy négyrészes sorozatot sugárzott a mormonokról. Az első megtérők (köztük egy szegedi orvos) tevékenységét Spencer Condie, a bécsi mormon misszió vezetője irányította. Említettük, hogy a mormon egyház 1989 óta hivatalosan tevékenykedik hazánkban és a hívők száma Magyarországon kb. 2500 fő. Ez a létszám feltételezésünk szerint jelentősen növekedni fog. Ennek oka részben a magyar társadalom mai válságos állapotában, részben a mormon hívők felkészültségében és szervezettségében keresendő. Megítélésünk szerint a mormon egyház valamennyi vallásos közösség közül a legteljesebb mértékben alkalmazkodott a technikailag uniformizálódó világcivilizáció kihívásaihoz. Gazdasági-technikai háttere szilárd, az egyház működik: erkölcsi elveit be tudja tartani. Hittérítői jól képzettek, udvariasak és a világ legeldegottabb sarkaiban is felbukkannak. Nyelvi felkészültségük páratlan: fiatal hittérítők néhány hónap alatt elsajátítják még a legnehezebb nyelveket is. Jólétet, boldogságot, magabiztosságot hirdetnek Magyarországon is. A korábban erősen Amerika-orientált közösség rendkívül rugalmas és alkalmazkodóképes. Nemrégiben például (1978. június 9-én) az egyház 12. elnöke, Spencer W. Kimball látomására hivatkozva a négerek pappá szentelését is lehetővé tették. A mormonok térítő munkájuk során egyre inkább alkalmazkodnak a helyi sajátosságokhoz is. Propagandájukat bármelyik amerikai vagy európai politikai párt megirigyelhetné. Vallási terjeszkedésük során az ökumenizmusból adódó lehetőségeket is messzemenően kihasználják. Legutóbb pl. Salt Lake City katolikus templomának felújításához 1 millió dollárral járultak hozzá. Mindezek alapján úgy véljük, hogy megkockáztathatjuk azt a feltételezést, hogy a XXI. század a mormonok évszázada lehet Magyarországon is.

Felhasznált irodalom

- ☞ Charles Sellers – Henry May – Neil R. McMillen: Az Egyesült Államok története. Ford: Hahner Péter. Bp., 1995.
- ☞ The Mission. Inside The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints. Intr. by Gordon B. Hinckley. Epil. by Roger Rosenblatt. New York, 1995.
- ☞ Zala Tamás: Az aranyátlak népe: a mormonok. Bp. 1985.
- ☞ Encyclopaedia Britannica. Chichago etc. 1969.
- ☞ Mormon Könyve. Egy másik bizonyosság Jézus Krisztusról. Kiadja: Az Utolsó Napok Szentjeinek Jézus Krisztus Egyháza. d. n.
- ☞ Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi szentírás. Előszó: Dr. Ijjas József. Bp. 1979.
- ☞ Hungary Political Leaders to United States March 5-17, 1996. Ed by The Americal Council of Young Political Leaders. d. n.

Mormon aktivisták Bronxban